

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Факультет дошкільної та спеціальної освіти
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

РЕФЕРАТ

на

ВИПУСКНУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

**ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА ЯК УМОВА РОЗВИТКУ ДІТЕЙ З
ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ
В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

Виконала:

студентка II курсу, 614зд групи
спеціальності 016 Спеціальна освіта,
освітня програма «Спеціальна освіта»
Гергі Даніела Євгенівна

Керівник:

доктор педагогічних наук, професор
Гаврилюк С.М.

Рецензент:

кандидат педагогічних наук, доцент
Бутенко Ольга Григорівна

Умань–2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	9
1.1. Сутність поняття «інклюзія», «діти з особливими освітніми потребами», «інклюзивна освіта» в сучасній освітній парадигмі...9	
1.2. Особливості організації інклюзивної освіти в закладі дошкільної освіти.....	23
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНА РОБОТА З ПЕРЕВІРКИ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	51
2.1. Мета, завдання та зміст констатувального експерименту.....	51
2.2. Реалізація педагогічних умов особливостей організації інклюзивної освіти в закладі дошкільної освіти.....	58
2.3. Порівняльний аналіз результатів експериментального дослідження.....	71
ВИСНОВКИ	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	81
ДОДАТКИ	87

Ефективна інтеграція дітей з особливими освітніми потребами в соціальне життя є важливою метою української держави, оскільки це сприяє розвитку інклюзивного суспільства та забезпеченню прав людини на освіту та рівні можливості та є значущим та висуває нові вимоги до системи освіти, в тому числі і до освіти спеціальної. Це вимагає розробки та впровадження ефективних стратегій та підходів до навчання та виховання дітей з різними освітніми потребами, а також забезпечення необхідних ресурсів та інфраструктури. Інтеграція дітей з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітній простір має на меті забезпечити їм можливість навчання та розвитку разом зі звичайними учнями, що дозволяє їм відчувати себе рівними учасниками соціального життя та розвиватися в повноцінні особистості.

Інтеграція дітей з особливими потребами також відповідає принципам гуманізації освіти та розвитку суспільства в цілому. Зокрема, це сприяє формуванню толерантного та відкритого до різноманітності суспільства, де кожна людина має право на рівні можливості та повагу до своїх прав та потреб, що прописано в Конституції України, Законі "Про освіту", "Про захист прав дитини", "Про охорону здоров'я" та інших нормативних актах. Українська держава зобов'язана забезпечувати право кожної дитини на отримання якісної освіти та на інклюзивне навчання, яке повинно забезпечувати вільний доступ до навчання та соціальну інтеграцію дітей з особливими освітніми потребами.

Загальнонаціональна стратегія розвитку освіти в Україні на 2021-2031 роки передбачає розвиток інклюзивної освіти та забезпечення рівних можливостей для навчання та розвитку всіх дітей, в тому числі дітей з особливостями психофізичного розвитку. Таким чином, інтеграція дітей з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітній простір України є важливим завданням, яке покликане сприяти реалізації стратегії розвитку освіти в Україні на наступні 10 років.

Для досягнення цієї мети, необхідно забезпечити належне фінансування освітньої системи, підготувати кваліфікованих вчителів та спеціалістів з інклюзивної освіти, створити належні умови для навчання та розвитку дітей з

особливостями психофізичного розвитку в закладах дошкільної освіти. Також необхідно забезпечити доступність освіти для всіх дітей, незалежно від їхньої статі, етнічної належності, соціального статусу та особливостей психофізичного розвитку.

Інклюзивна освіта є однією з найважливіших тенденцій в сучасній освіті. Вона заснована на принципах рівності та недискримінації, та має на меті забезпечення рівних можливостей для навчання та розвитку всіх дітей, незалежно від їхньої фізичної, психологічної, соціальної та економічної статусу.

Основні особливості організації інклюзивної освіти в сучасному світі полягають у таких аспектах: індивідуальний підхід, створення безбар'єрного середовища, використання спеціальних методик та технологій, розвиток співпраці між учасниками освітнього процесу.

Включення дітей з особливими освітніми технологіями в освітнє середовище закладів дошкільної освіти стає найважливішим завданням сучасної освіти. Інклюзивна освіта надає можливість кожній дитині право на самореалізацію, соціалізацію в природному середовищі, розкриття природних здібностей, отримання необхідної допомоги та підтримки з боку однолітків, педагогічного колективу закладу та відповідних фахівців. Це можливе за умови правильно і відповідно адаптованого освітнього середовища.

У сучасному світі все більшої уваги приділяється включенню дітей з особливими освітніми потребами в освітні процеси та створенню для них сприятливих умов для розвитку.

Команди психолого-педагогічного супроводу відіграють важливу роль у розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Їх завданням є надання індивідуальної підтримки та допомоги дітям з різними освітніми потребами, сприяння їх інтеграції в соціум, вдосконалення педагогічних підходів та методів роботи з цією категорією дітей. Одним з ключових аспектів організації інклюзивної освіти є взаємодія та розвиток разом зі своїми здоровими ровесниками, забезпечення доступності освітнього матеріалу та використання

різних форм і методів навчання, що відповідають потребам різних дітей.

Важливою складовою успіху є усвідомлення суспільством необхідності та значущості інклюзивної освіти, створення умов для розвитку цієї сфери та забезпечення належних ресурсів для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

Відповідно до цього важливим завданням є пошук оптимальних шляхів особливостей організації інклюзивної освіти у закладах дошкільної освіти.

Науковці розглядають особливості організації роботи з дітьми з особливими потребами у закладах дошкільної освіти як частину загальної проблеми організації інклюзивної освіти. Багато досліджень було проведено в галузі розробки інклюзивних педагогічних моделей, стратегій і підходів, а також розроблено рекомендації щодо впровадження інклюзивної освіти у закладах дошкільної освіти. Саме науково обґрунтована організація інклюзивної освіти у закладах дошкільної освіти, психолого-педагогічний супровід та розвиток дітей з особливими освітніми потребами забезпечує основу створення умов освітньої діяльності, успішної соціалізації дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами та виставляє на перший план необхідність суттєво нової позиції й підтримки такої дитини в період дошкільного віку у системі виховання – спеціального, інклюзивного та інтегрованого. Особливістю організації інклюзивної освіти в закладі дошкільної освіти є включення до дошкільної освіти дітей з особливими освітніми потребами.

До вивчення даної проблеми звертаються психологи, педагоги, філософи, соціологи, які в центрі своїх робіт проблеми інклюзивної освіти: Т. Хейвуд, М. Бак, М.Джонсон, Р. Розенберг, К. Лі Мартін, М. Монтессорі, Ж. П'єже, Р. Кауфманн, Д. Штерн, М. Джонс, С. Віндер, Л. Виготський, У. Еко, А. Бінет, Н.Коваленко, О. Шаталова, Н. Гармаш, Т. Гуцало, Л. Ємельянова, І. Лавріненко, Н. Гриньова, Ю. Трубіна.

Інклюзивна освіта - це освітня система, що забезпечує рівний доступ до освіти для всіх дітей, незалежно від їхніх особливостей та потреб. Вона

передбачає залучення до освітнього процесу дітей з особливими потребами разом зі звичайними дітьми, забезпечуючи їм необхідну підтримку та допомогу для успішного навчання та розвитку. Основна ідея інклюзивної освіти полягає в тому, що кожна дитина має право на освіту, а освітній процес повинен бути орієнтований на індивідуальні потреби кожної дитини. Інклюзивна освіта сприяє розвитку соціальної інтеграції дітей з різними освітніми потребами та сприяє формуванню відкритого та толерантного суспільства.

Для успішної реалізації інклюзивної освіти є необхідність значного посилення уваги з боку держави, громадськості та закладів освіти до проблем, які пов'язані з організацією інклюзивного навчання та її труднощів. Необхідно забезпечити доступність освіти для всіх дітей, включаючи тих, які мають особливі освітні потреби, та забезпечити відповідну підтримку педагогів закладів освіти та педагогічних університетів, які працюють з цією категорією дітей. Також важливо проводити наукові дослідження, які допоможуть вдосконалити підходи до інклюзивної освіти та забезпечити її ефективність.

Як підкреслює Ю.Трубіна, «інклюзія - це не просто процес прийняття та інтеграції дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітній середній школі, а складний процес трансформації педагогічної практики в усіх її аспектах, який вимагає розбудови нової освітньої парадигми. Вона акцентує на необхідності формування інклюзивного середовища, яке включає в себе створення належних умов для всіх дітей, розвиток індивідуально-диференційованого підходу та здатності до адаптації до потреб кожної дитини» [31].

Науковці досліджують питання:

- інклюзивної освіти та залучення дітей з особливими освітніми потребами до навчання в освітніх закладах;
- розвитку інклюзивних педагогічних практик;
- різноманітні методи та форми навчання, спрямовані на розвиток всіх аспектів особистості учня;

- індивідуального навчання та роботи з групами дітей з різними потребами

- професійної підготовки педагогів для роботи з дітьми з особливими потребами та розвитку їх компетентностей у цій сфері.

Важливість та актуальність особливостей інклюзивної освіти як умова розвитку дітей з особливими освітніми потребами в закладах дошкільної освіти, дослідження науковців зумовило вибір теми: **«Інклюзивна освіта як умова розвитку дітей з особливими освітніми потребами в закладах дошкільної освіти».**

Мета – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити комплекс педагогічних умов особливостей інклюзивної освіти як умова розвитку дітей з особливими освітніми потребами в закладах дошкільної освіти.

Відповідно до мети були визначені наступні *завдання дослідження*:

1. На основі аналізу та узагальнення філософської, психологічної, соціально-педагогічної літератури уточнити сутність поняття «інклюзивна освіта», «команда психолого-педагогчного супроводу дітей з особливими освітніми потребами», «особливості організації інклюзивної освіти у закладі дошкільної освіти». З'ясувати стан досліджуваної проблеми в педагогічній теорії і практиці.

2. Визначити критерії, показники та рівні сформованості розвитку дітей з особливими освітніми проблемами.

3. Теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити комплекс педагогічних умов особливостей організації інклюзивної освіти у закладі дошкільної освіти.

Об'єкт дослідження – процес організації інклюзивної освіти у закладах дошкільної освіти.

Предмет дослідження – комплекс педагогічних умов особливостей організації інклюзивної освіти у закладі дошкільної освіти.

Гіпотеза дослідження – особливості організації інклюзивної освіти у

зкладах дошкільної освіти, буде ефективним, якщо реалізувати такі педагогічні умови:

- створення інклюзивного розвивального середовища закладу дошкільної освіти;
- занурення дітей в освітню діяльність;
- упровадження циклу корекційно - розвиткових занять, що вимагають розвитку дітей з особливими освітніми потребами у закладі дошкільної освіти.

Відповідно до визначених завдань було застосовано такі **методи дослідження: теоретичні:** аналіз, порівняння й узагальнення наукових джерел дали змогу сформуванню уявлення про актуальність проблеми, ступінь її дослідження, сприяли визначенню сутності поняття «інклюзивна освіта», «команда психолого-педагогчного супроводу дітей з особливими освітніми потребами», «особливості організації інклюзивної освіти у закладі дошкільної освіти»; **емпіричні:** бесіди, анкетування, опитування, спостереження, діагностичні методики дали змогу з'ясувати особливості сформованості рівня розвитку дітей з особливими освітніми потребами; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний) був застосований для перевірки ефективності розробленого комплексу педагогічних умов організації інклюзивної освіти у закладах дошкільної освіти; **методи математичної статистики** були використані для обробки експериментальних даних й аналізу динаміки досліджуваних явищ.

Теоретичне значення цієї роботи полягає в обґрунтуванні поняття «інклюзивна освіта», «команда психолого-педагогчного супроводу дітей з особливими освітніми потребами», «особливості організації інклюзивної освіти у закладі дошкільної освіти»; визначено особливості організації інклюзивної освіти у закладі дошкільної освіти. Обґрунтовано педагогічні умови особливостей організації інклюзивної освіти у закладі дошкільної освіти.

Практичне дослідження полягає в розробці комплексу педагогічних умов особливостей організації інклюзивної освіти у закладі дошкільної освіти.

Результати дослідження можуть бути застосовані в практиці роботи дошкільних навчальних закладів, а також під час написання курсових, кваліфікаційних, дипломних робіт тощо.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота здійснювалась на базі закладу дошкільної освіти №12 м. Умані Черкаської обл.

Апробація результатів дослідження здійснювалась під час проведення семінару у закладі дошкільної освіти № 12 м. Умань, а також під час організації засідання лабораторії «Дошкільна освіта: історія, сучасність, перспективи розвитку у ХХІ столітті» Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Мета та завдання визначили її *структуру*, що складається зі вступу, двох розділів, висновків з розділів, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 104 сторінок, з них основного тексту 86 сторінки.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У дослідженні здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове розв'язання проблеми особливостей організації інклюзивної освіти в закладі дошкільної освіти, що виявляється у визначені комплексу педагогічних умов особливостей організації інклюзивної освіти в закладі дошкільної освіти. Результати проведеного дослідження підтвердили правомірність висунутої гіпотези, засвідчили ефективність виконання поставлених завдань і дали підстави для формулювання таких **висновків**:

1. Проаналізувавши ряд психологічної та педагогічної літератури, нами визначено що інклюзивна освіта – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісного навчання шляхом організації діяльності в освітніх установах на основі застосування особистісно-орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей. Визначення оптимальних шляхів і засобів впровадження інклюзивного навчання базується на основі

відповідного нормативно-правового, навчально-методичного, кадрового, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення [2, 27].

Інклюзивна освіта орієнтує зміст роботи в закладі дошкільної освіти, яка буде більш гнучкою для задоволення різних потреб розвитку, вихованні, навчанні. В закладі дошкільної освіти вона стане більш ефективною внаслідок впливу інклюзивних інновацій, то виграють усі діти, а не тільки діти з особливими потребами. Відвідування інклюзивної групи в закладі дошкільної освіти дозволяє дітям набути знань і соціального досвіду, що зменшує нетерпимість, тому що діти, в групі вчаться спілкуватися один з одним, вирізняти і приймати різні відмінності. Осягнення цього важливо закладати з раннього віку, адже люди з особливими потребами, крім самих цих потреб нічим не різняться.

Інклюзивна освіта надає можливість дітям з особливими освітніми потребами право на самореалізацію, соціалізацію в оточуючому середовищі, розкриття природних здібностей, отримання необхідної допомоги та підтримки з боку однолітків, педагогічного колективу закладу дошкільної освіти та відповідних фахівців.

Активізація розвитку дітей з особливими освітніми потребами відбувається за рахунок спеціально організованих впливів таких факторів, як знання, різні види діяльності, в які поступово включається дитина.

2. Унаслідок проведення констатувального експерименту за допомогою різноманітних форм діагностування виявлено три рівні сформованості розвитку дітей з особливими освітніми потребами: високий, середній, низький.

У розробці методики визначення рівнів сформованості розвитку дітей з особливими освітніми потребами ми виходили з розуміння її як результату процесу розвитку в діяльності дітей з особливими освітніми потребами, що полягає у набутті дитиною у різних видах діяльності власного досвіду, формуються базові якості її особистості, які мають фундаментальне значення у становленні особистості дитини з особливими освітніми потребами.

Нами було виокремлено такі критерії розвитку дітей з особливими освітніми потребами: *когнітивний*, що виявляє себе через пізнавальну діяльність, знання, активізація знань у процесі розвитку діяльності дітей з особливими освітніми потребами; *ціннісний*, із показниками ознайомлення з навколишнім світом і розвитку мовлення, з розвитку математичних уявлень, та не завжди виправдовує себе при використанні в практиці роботи з дітьми з інтелектуальною недостатністю, внаслідок особливостей їх психічного розвитку. У дітей з особливими освітніми потребами від народження не з'являється активної пізнавальної зацікавленості до предметів та явищ навколишнього світу, не розвивається орієнтувально-пошукова діяльність без спеціально організованих умов виховання; *комунікативний*, про який свідчить створення передумов мовленнєвого розвитку, з іншої – над розвитком основних функцій мовлення: функції спілкування (комунікативної), пізнавальної функції і функції регулювання діяльності.

Кількісні дані підтвердили недостатній рівень сформованості розвитку дітей з особливими освітніми на етапі констатації.

3. Доведено, що ефективними педагогічними умовами особливостей організації інклюзивної освіти в закладі дошкільної освіти було визначено:

- створення інклюзивного розвивального середовища закладу дошкільної освіти;
- занурення дітей в освітню діяльність;
- упровадження циклу корекційно - розвиткових занять, що вимагають розвитку дітей з особливими освітніми потребами у закладі дошкільної освіти.

Для реалізації першої умови орієнтувалися, на створення середовища, де кожна дитина відчуває свою належність до спільноти групи і відчуває себе комфортно, де діти можуть вільно висловлюватися та виражати себе яке стимулює дітей розширювати межі пізнання і дій, іти на прийнятні ризики у процесі розвитку та навчання, сприяє розвитку почуття довіри, прихильності та індивідуальних взаємин.

Для реалізації другої педагогічної умови створили оптимальні умови для

занурення дітей особливими освітніми потребами в освітню діяльність.

Друга педагогічна умова реалізовувалась шляхом впровадження урізноманітнення форм розвиткові-корекційної діяльності як характерної ознаки освітнього процесу ЗДО..

Для виконання третьої педагогічної умови упровадження циклу корекційно - розвиткових занять, що вимагають розвитку дітей з особливими освітніми потребами у закладі дошкільної освіти були розроблені пробно-діагностичні заняття.

Ефективність проведеної експериментальної роботи виявилася в процесі порівняльного аналізу результатів експерименту. Підсумкові зрізи довели правомірність сформульованої нами гіпотези. Це виявилось в збільшенні кількості дітей експериментальної групи, які належали до середнього рівня сформованості. У контрольній групі ці показники зазнали незначних змін. Особливо наочними є зрушення в показниках низького рівня - зменшилася кількість дітей із низьким рівнем сформованості в контрольній групі і в експериментальній.

Виконане дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми особливостей організації інклюзивної освіти в закладі дошкільної освіти. Перспективи подальшої роботи вбачаємо в пошуку шляхів взаємодії закладу дошкільної освіти і сім'ї у активізації розвитку дітей з особливими освітніми потребами.